

Маленька паризька книгарня

Ніна Ґеорґе

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Ольга Захарченко

© Видавництво «Наш Формат». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Ніна Ґеорге

МАЛЕНЬКА ПАРИЗЬКА КНИГАРНЯ

Роман

6-те видання

Переклала з англійської

Ольга Захарченко

«Наш Формат» · Київ · 2023

Жан Одинак, власник книжкової баржі «Літературна аптека», точно знає, як вилікувати почуття, які лікарі не вважають захворюваннями і не діагностують. Адже він — читач душ, тож кожному покупцеві добирає книги, що якнайкраще вилікують людський смуток, тугу чи зневіру.

Єдиний, кого Жан не може зцілити, — це він сам. Душевні терзання від спогадів про Манон, яка покинула месьє Одинака двадцять один рік тому, розбили йому серце і досі тривожать душевні рани. Усе, що вона залишила, — лист, котрий Жан ніяк не наважується прочитати.

Усе змінюється одного літнього дня після зустрічі з Катріною, глибоку печаль якої месьє Одинак сподівається вилікувати. Саме цей момент став переломним у житті Жана. Він вирушає в подорож до місця найболючіших спогадів — серця Провансу, щоб пережити час страждань і віднайти себе.

Я присвячую цю книгу моєму татові,
Йоахіму Альберту Вольфгангу Ґеорге,
відомому як Широкий Ґео.

20 березня 1938 року (Саваде/Айхвальд) —

4 квітня 2011 року (Гамельн).

Тато, ти був єдиною людиною,
хто читав усе, що я коли-небудь творила, відтоді
як навчилася писати. Завжди сумуватиму за тобою.
Я бачу тебе в кожному промені вечірнього світла

і у всякій хвилі будь-якого моря.

Ти пішов на півслові.

Ніна Ѓеорге,

січень 2013 року

Присвячується тим, хто пішов.

І тим, хто продовжує їх любити

І як це я дав утягти себе в цю історію?

Дві «генеральші» будинку номер 27 на вулиці Монтаньяр — власниця мадам Бернар та консьержка мадам Розалетт — перейняли месьє Одинака й затисли його, як у лещатах, між своїми квартирами на першому поверсі.

— Той Ле П. безбожно повівся зі своєю дружиною.

— Жахливо. Наче міль із весільною фатою.

— Звичайно, якщо поглянути на деяких жінок, то їхніх чоловіків можна зрозуміти. Якись холодильники в сукнях від Шанель... Але ж чоловіки? Справжні чудовиська, геть усі.

— Шановні пані, щось я не збагну...

— Ні-ні, ви не такий, месьє Одинак. Ви просто пухнастий кашмір порівняно з грубим шпагатом, з якого й плетуть чоловіків.

— Хай там як, а маємо ще одну квартирантку. На п'ятому поверсі. На вашому, месьє.

— Річ у тім, що в мадам нічого не залишилося. Зовсім нічого, крім розбитих ілюзій. Їй потрібно все. Тобто абсолютно все, з нуля.

— Так, звичайно. Може, яка гарна книга...

— Чесно кажучи, ми сподівалися на щось практичніше. Стіл, наприклад. У мадам немає зовсім...

— Нічого. Я зрозумів.

Книгар не міг навіть уявити, що існує щось практичніше від книги, та все ж пообіцяв принести новій квартирантці стіл. У нього був зайвий.

Месьє Одинак застромив краватку між верхніми гудзиками білої, ідеально випрасуваної сорочки і почав акуратно заковчувати рукава. Досередини, оберт за оберт, аж до ліктя. Він дивився, затамувавши подих, на стелаж із книгами в коридорі. За полицями ховалася кімната, до якої він не потикався двадцять один рік.

Двадцять один рік, двадцять одне літо і двадцять один новорічний ранок.

Та стіл був саме в цій кімнаті.

Він видихнув, намацав першу-ліпшу книгу й витяг з полиці «1984» Орвелла. Вона не розсипалася на порошок. І не вкусила його за руку, як розлючена кицька.

Він витяг ще один роман, потім іще два. Тепер він обома руками витягав із полиць книжки оберемками і складав їх у стоси поряд із собою.

Стоси виростили, наче дерева. Як вежі. Як чарівні гори. У руках залишилась остання книжка. «Коли годинник пробив тринадцяту». Казка про подорож у часі.

Якби він вірив у віщування, то сприйняв би це за знак.

Він постукав кулаками по полицях знизу, щоб звільнити їх від кріплення. Потім відступив назад.

Ну ось. Знімаєш шар за шаром, і вони з'являються. З-поза словесного муру. Двері до кімнати, де...

Можна ж було просто купити новий стіл.

Месьє Одинак провів рукою по обличчю. Так. Витерти книжки, поскладати їх назад у шафу, забути про двері. Купити новий стіл і жити далі, як він жив останні двадцять років. Через двадцять років йому стукне сімдесят, а там він уже якось протягне. А може, помре раніше.

Боягуз.

Тремтливою рукою стиснув ручку дверей.

Поволі прочинив двері. Легенько штовхнув їх досередини, примружив очі і...

Нічого. Тільки місячне світло та сухе повітря. Він утяг його в ніздрі, прислухався, та нічого не відчув.

Запах *** зник.

За двадцять один рік месє Одинак навчився майстерно уникати думок про ***. Наче, йдучи навмання вулицею, інстинктивно оминав відчинені люки.

Згадуючи її, він завше уявляв ***. Або паузу серед шуму думок, або відсутню сторінку в книзі минулого, або якесь затьмарення почуттів. Щораз у його уяві поставали все нові й нові образи прогалин пам'яті.

Месє Одинак озирнувся довкола. Кімната здавалася такою спокійною, але якоюсь блідою, безбарвною, хоча на стінах — бузково-блакитні шпалери. Плин часу за зачиненими дверима змив кольори зі стін.

Світло з коридору вільно проникало до кімнати. Майже ніщо йому не заважало відкидати тінь. Стілець із бістро. Кухонний стіл. Ваза з лавандою, вкраденою двадцять років тому з лавандового поля плато Валенсоль. І високий п'ятдесятилітній чоловік, який сидів на стільці, обхопивши себе руками.

Колись тут висіли штори, а он там були картини, квіти й книжки. На дивані спав кіт на ім'я Кастор. Палали свічки, чувся шепіт, дзвеніли келихи, повні вина, лунала музика. На стіні зливались у танці дві тіні. Одна висока, друга — неймовірно прекрасна. Колись у цій кімнаті панувало кохання.

А тепер тут лише я.

Він притиснув скам'янілі кулаки до палаючих очей.

Месє Одинак марно намагався ковтнути клубок у горлі, стримуючи сльози. Було важко дихати, спина пашіла жаром та болем.

Коли ковтати стало легше, месьє Одинак встав і розчинив вікно. Пахощі з внутрішнього двору заповнили кімнату.

Духмяна зелень із маленького садочка Ґолденберґа. Розмарин та чебрець, змішані з масажними оліями, з якими чаклує китаєць Че, сліпий цілитель-подолог і такий собі «заклинатель ніг». Запах млинців, поєднаний із пряним божевільям африканських м'ясних страв, що їх Кофі щедро приправив розмаїттям спецій. А над усім цим плинув витончений аромат червненого Парижа, пахощі липового цвіту і сподівання.

Та месьє Одинак не дозволяв цим ароматам схвилювати себе. Він опирався їхнім чарам. Майстерно уникав усього — запахів, мелодій, краси довкола, — що могло хоч якось викликати в нього сум.

Із комірчини поряд з порожньою кухнею він приніс мило і воду та заходився мити дерев'яний стіл.

Він відганяв од себе спогади, але перед очима поставав майже розмитий образ, у якому він сидить за цим столом разом із ***.

Він мив, шкріб і з усієї сили намагався не думати про те, що ж йому робити тепер, коли він відчинив двері до кімнати, де були поховані його кохання, його мрії, його минуле.

Спогади — як вовки. Не можна загнати їх у клітку і думати, що ти їх позбувся.

Месьє Одинак приніс вузький стіл до дверей, протягнув його крізь спустошений стелаж, повз чарівні паперові гори, дістався сходів і далі, коридором, поніс його до квартири.

Він саме збирався постукати, аж раптом почув якийсь дивний звук.

Здавлені ридання, мов крізь подушку.

За зеленими дверима хтось плакав.

То була жінка. І вона плакала так, наче хотіла, щоб жодна жива душа цього не почула.

— Вона була одружена із Самі-Знаєте-Ким, з месьє Ле П.

Ні, він не знав. Месьє Одинак не читав пліток у паризьких газетах.

Одного четверга мадам Катріна Ле П.-Самі-Знаєте-Хто припізналася додому з мистецької агенції свого чоловіка, де працювала в рекламному відділі. Виявилось, що її ключ більше не підходив до замка, на сходах стояла валіза, а зверху лежали документи на розлучення. Її чоловік виїхав у невідомому напрямку, прихопивши із собою старі меблі та нову жінку.

У Катріни, яка скоро стане колишньою дружиною Ле-Брудної-Свині, не було нічого, крім одягу, в якому вона увійшла в їхнє сімейне життя. А ще — усвідомлення того, що було дуже наївно сподіватися від свого колишнього коханого порядного ставлення після їхнього розлучення та вважати, що вона знає свого чоловіка достатньо, щоб не чекати від нього несподіванок.

— Типова помилка, — безапеляційно проголосила мадам Бернар, господиня будинку, попихкуючи люлькою. — Найкраще пізнаєш свого чоловіка лише після того, як він тебе покине.

Месьє Одинак уперше зустрів жінку, яку так бездушно випхали з її власного життя.

Він прислухався, як вона раз у раз схлипувала, розпачливо намагаючись притлумити ридання, мабуть, руками або кухонним рушником. Може, не варто зараз лізти їй на очі та бентежити? Він вирішив спершу принести вазу й стільця.

Месьє Одинак навшпиньках снував туди-сюди між своєю та її квартирами. Він знав, яким підступним може бути цей помпезний старий будинок, де жакливо скрипів паркет, де були не стіни, а нещодавно встановлені тоненькі перегородки, у яких ховалися вентиляційні канали, що радше слугували мегафонами.

Коли він у порожній вітальні мудрував над складанням пазла із 18 000 шматочків у формі карти світу, звуки життя інших жителів

долинали до нього просто крізь стіни будинку.

Суперечка Ґолденбергів. (Він: «Ти можеш хоч раз..? Чого ти..? Хіба я не..?») Вона: «Ти завжди... Ти ніколи... Я хочу, щоб ти...») Він пам'ятав їх іще молодятами. Тоді вони часто сміялися разом. Потім у них з'явилися діти — і батьки віддалилися одне від одного, як континенти.

Він чув, як інвалідне крісло-каталка Клари Віолетт котиться по дерев'яній підлозі, наїжджає на краї килима й пороги. Він пам'ятав цю піаністку юною дівчиною, яка ще могла танцювати.

Він чув, як Че і молодий Кофі куховарили. Че щось перемішував у горщиках. Чоловік був сліпим від народження, але запевняв, що може бачити світ за допомогою запахів, які лишають за собою людські почуття й думки. Че міг відчутти, чи в кімнаті кохали, чи просто жили, чи лялися.

Щонеділі мес'є Одинак також чув, як мадам Бомм разом з усім клубом вдів хіхікали, мов дівчиська, з непристойних книжок, які він крадькома тицьнув їм поза спинами їхніх нудних, лицемірних родичів.

Фрагменти життя, підслухані в будинку номер 27 на вулиці Монтаньяр, нагадували морські хвилі, що з плюскотом набігають на берег тихого острова мес'є Одинака.

Він слухав упродовж двадцяти років. Він вивчив своїх сусідів так добре, що часом дивувався, наскільки мало вони знали про нього самого (хоча це його цілком влаштовувало). Вони навіть не підозрювали, що всі його меблі — це ліжко, стілець та вішалка для одягу. Ні дрібничок, ні музики, ні картин чи альбомів зі світлинами, ні дивана з двома кріслами, ні посуду (тільки найнеобхідніший для себе). Не знали вони також того, що такий аскетизм він обрав для себе добровільно. Дві кімнати, які він досі займав, були такі порожні, що коли він кашляв, то ними аж луна йшла. Єдине, що було у вітальні, це величезна картинка-загадка, пазл на підлозі. Його

спальня була «умебльована» матрацом, дошкою для прасування, настільною лампою та вішаком для одягу на коліщатах, де зберігалися три однакові набори вбрання: сірі штани, біла сорочка, коричневий светр із трикутним вирізом. На кухні в нього була електрична кавоварка, банка з кавою і поличка з продуктами, розкладеними в алфавітному порядку. Може, й добре, що ніхто цього не бачив.

Та все ж він відчував десь глибоко в душі зачаєну ніжність, прихильність до мешканців будинку номер 27 на вулиці Монтаньяр. Він чомусь почувався краще, коли знав, що в них усе гаразд. І йому хотілося хоч трохи їм допомогти. Засобом допомоги слугували книги. Таким чином він ховався в тіні, був маленькою загримованою фігуркою на задньому плані, а життя грало на авансцені.

Проте новий квартирант із четвертого поверху, Максиміліан Джордан, не давав спокою месьє Одинаку. Джордан носив спеціальні вушні вкладки, зверху — звукозахисні навушники, а в холодні дні ще й плетену шапку. Відтоді як перший роман приніс шалений успіх його молодому авторові, він переховувався від прихильників, що ладні були пожертвувати своїми правилами, аби лишень оселитися поряд із ним. А втім, Джордан викликав у месьє Одинака особливий інтерес.

Поки месьє Одинак у коридорі прилаштовував стілець біля кухонного стола, а вазу — зверху, плач затих.

Натомість почувся скрип паркету, так, немов хтось обережно прокрадався, стараючись, щоб той паркет не скрипнув.

Він вдивлявся у прямокутник матового скла. Потім двічі постукав, дуже тихо.

Обличчя присунулося ближче. Розмитий яскравий овал.

— Хто там? — прошепотів овал.

— Я приніс вам стілець і стіл.

Овал мовчав.

Мушу розмовляти дуже тихо. Вона так довго плакала, що, мабуть, геть висохла і може розсипатися, якщо говорити надто голосно.

— А ще вазу. Для квітів. Наприклад, для червоних квітів. Вони чудово виглядали б на білому столі.

Він майже притулювся щокою до скла.

Прошепотів:

— Можу ще дати вам книгу.

Світло на сходах погасло.

— А яку книгу? — пошепки запитав овал.

— Заспокійливу.

— Мені треба ще трішки поплакати. Інакше я потону. Ви розумієте?

— Звичайно. Іноді плаваєш у невивланих сльозах, і можна потонути в них, якщо тримати їх усередині.

А я на дні моря сліз.

— Я принесу вам книгу для плачу.

— Коли?

— Завтра. Пообіцяйте мені, що поїсте щось і вип'єте, перш ніж будете плакати далі.

Він не розумів, чого це раптом дозволяє собі такі вільності. Мабуть, справа у дверях між ними.

Скло запітніло від її дихання.

— Так, — промовила вона. — Так.

Коли світло на сходах знову засвітилось, овал відсахнувся.

Месьє Одинак на якусь мить доторкнувся до скла, де секунду тому було її обличчя.

А якщо їй буде потрібно ще щось — комод, ніж для картоплі, — я просто куплю це, а тоді скажу, що воно в мене є.

Він зайшов до порожньої квартири й повернув замок. Двері, що вели в кімнату за книжковим стелажем, були досі відчинені. Що довше месьє Одинак дивився в кімнату, то більше здавалося, що з підлоги постає літо 1992 року. Кіт стрибнув із дивана м'якими оксамитовими лапками і потягся. Сонячне світло пестило оголену спину. Спина повернулася і перетворилася на ***. Вона усміхнулася месьє Одинаку, підвелася з дивана, на якому читала лежачи, і пішла до нього, оголена, тримаючи книжку в руці.

— Ну, ти нарешті готовий? — запитала ***.

Месьє Одинак грюкнув дверима.

Ні.

— Ні, — повторив месьє Одинак наступного ранку. — Краще я не продаватиму вам цієї книжки.

Він обережно витяг «Ніч» із рук жінки. Із великої кількості романів на цій баржі-книгарні, посудині, пришвартованій на Сені, яку він назвав «Літературна аптека», вона якимось дивом узяла й вибрала нашумілий бестселер Максиміліана «Макса» Джордана, володаря звукозахисних навушників із четвертого поверху на вулиці Монтаньяр.

Спантеличена покупчиня запитально поглянула на книгаря.

— Це ж чому?

— Макс Джордан вам не підходить.

— Макс Джордан мені не підходить?

— Саме так. Це не ваш тип.

— Мій тип. Авжеж. Вибачте, та хочу вам нагадати, що я прийшла на вашу книжкову баржу по книгу. А не по чоловіка, любий пане.

— З усією повагою до вас, те, що ви читаєте, правду кажучи, важливіше, ніж той, за кого ви вийдете заміж, любя пані.

Вона подивилася на нього крізь вузькі щілинки очей.

— Дайте мені книгу, візьміть гроші, і будемо вважати цей день чудовим.

— День і справді чудовий. А завтра починається літо. Та ви ж не збираєтесь купувати цю книгу, еге ж? Тільки не в мене. Можу я запропонувати вам кілька інших?

— Аякже, сплавите мені якусь стару, вкриту мохом класику, яку вам лінь викинути за борт, де вона потруїть усю рибу, — жінка намагалася говорити тихо, та її голос починав дзвеніти.

— Книги — не яйця. Якщо книга трохи постаріла, це не означає, що вона зіпсувалася, — месьє Одинак уже був готовий зірватися на крик. — Стара, то й що? Старість — не хвороба. Усе старіє, навіть книги. Та хіба ви чи будь-хто стаєте менш цінними або менш важливими лише тому, що прожили трохи довше?

— Маячня якась. Ви все перекручуєте, бо не хочете, щоб я купила цю дурнувату «Ніч».

Покупниця, чи радше непокупниця, жбурнула гаманець у розкішну наплічну сумку й щосили сіпала застряглу застібку--блискавку.

Месьє Одинак відчув, як усередині в нього клекоче хвиля шалених почуттів, гніву, напруги. Та причина була не в цій жінці. Але він уже не міг себе стримати. Він побіг за нею, бо вона сердито попрямувала геть уздовж черева баржі-книгарні, і гукнув їй услід, у сутінки між довгими книжковими полицями:

— Це ваш вибір, мадам! Ви можете піти й наплювати на мене. А можете позбавити себе нескінченних страждань просто із цієї хвилини.

— Дякую. Це якраз те, що я зараз роблю.

— Краще пориньте в скарби книжок, аніж уліžete в безглузді стосунки з чоловіками, які будуть вас усіляко зневажати, або сядете на ідіотські дієти, бо ви, бач, виявитесь недостатньо стрункою для одного чоловіка чи недостатньо дурною для іншого.

Вона завмерла біля великого еркерного вікна, що виходило на Сену, і сердито подивилася на месьє Одинака.

— Та як ви смієте!

— Книги захищають від дурущів. Від непотрібних сподівань. І від непотрібних чоловіків. Книги обеззброюють вас любов'ю, силою та знаннями. Це любов із глибини душі. Вибирайте — книги чи...

Він не встиг завершити. Повз них проплив паризький прогулянковий катер із групою китаянок, які товпилися біля перил, прикриваючись парасольками. Завбачивши паризьку дивину — плавучу «Літературну аптеку», — вони почали клацати фотокамерами направо й наліво. Піднята катером брунатно-зелена хвиля ударила в міліну — і баржа-книгарня похитнулася.

Покупниця поточилася на високих вишуканих підборах, але замість того, щоб подати руку, месьє Одинак вручив їй «Елегантність їжачка».

Вона інстинктивно вхопилася за роман і далі трималася за нього.

Месьє Одинак не випускав книгу з рук, промовляючи до незнайомки заспокійливим, ніжним та лагідним голосом:

— Треба, щоб у кімнаті не було нікого, крім вас. М'яке світло, кошенятко для компанії. І ця книга, яку, я прошу, читайте повільно, час від часу зупиняйтеся. Вам буде над чим подумати, а може, і трохи поплакати. На самоті. Уперше за останні роки. Але потім вам стане краще. Ви зрозумієте, що це ще не кінець життя, навіть якщо так здається через те, що хлопець погано до вас ставився. І ви знову полюбите себе і не будете здаватися собі бридкою чи наївною.

Тільки надавши ці інструкції, він випустив книгу з рук.

Покупниця не зводила з нього очей. З її шокованого вигляду він зрозумів, що влучив у ціль, зачепив за живе. Просто в яблучко.

Вона впустила книгу.

— Та ви геть здуріли, — прошепотіла вона, крутнувшись на підборах і пішла хиткою ходою, опустивши голову, через наповнене книжками черево баржі до набережної.

Месьє Одинак підняв «Їжачка». Корінець книжки пошкодився від падіння. Доведеться віддати роман Мюріель Барбері за один чи два євро букіністам на набережній, де стоять їхні коробки з книжками, у яких порпаються охочі.

Він подививсь услід покупниці. Як вона пробирається крізь натовп. Як тремтять її плечі під вбранням.

Вона плакала. Заливалася слізьми, розуміючи, що ця невеличка драма не смертельна, та все одно нестерпно болюча через несправедливість того, що тільки-но сталося. Вона вже пережила жорстокий, руйнівний удар. Невже цього не досить? Та ще цей чортів книгар сипнув їй солі на рану.

Месьє Одинак підозрював, що за її десятибальною системою оцінювання ідіотизму йому щедро відміряно «майже дванадцять» балів і присвоєно ступінь «ідіот, тигр паперовий, на свій придуркуватий “Літературний аптеці”».

Він не заперечував. Цей спалах емоцій і його безцеремонний тон швидше стосувалися минулої ночі й тієї кімнати. Зазвичай він був привітнішим.

Загалом він терпляче ставився до уподобань, образ чи особливостей покупців. Він поділяв їх на три категорії. До першої потрапляли покупці, для яких книжки були єдиним ковтком свіжого повітря в їхній клаустрофобній повсякденності. Це були його улюбленці. Вони цілком покладалися на нього у виборі книжок. Або ж зізнавалися йому у вразливості до того чи до іншого, наприклад: «Тільки, будь ласка, ніяких гір, підйомників, прекрасних гірських краєвидів — страшенно боюся висоти». Дехто наспівував месьє Одинаку дитячі пісеньки або навіть намугикував їхні мотиви: «Пам'ятаєте оцю — мм-ммм, ммм, татата?» — сподіваючись, що

книгар-чарівник згадає їх і знайде книжку, суголосну з мелодіями їхнього дитинства. Та дивним чином він завжди точно добирав книжки до пісень. Були часи, коли він багато співав.

Покупці другої категорії сходили на борт «Лулу» — справжня назва цієї баржі-книгарні, приписаної до порту Champs-Élysées — приваблені назвою книгарні: la pharmacie littéraire, «Літературна аптека».

• • •

Далі — у повній книжці «Маленька паризька книгарня».
nashaknyga.com.ua